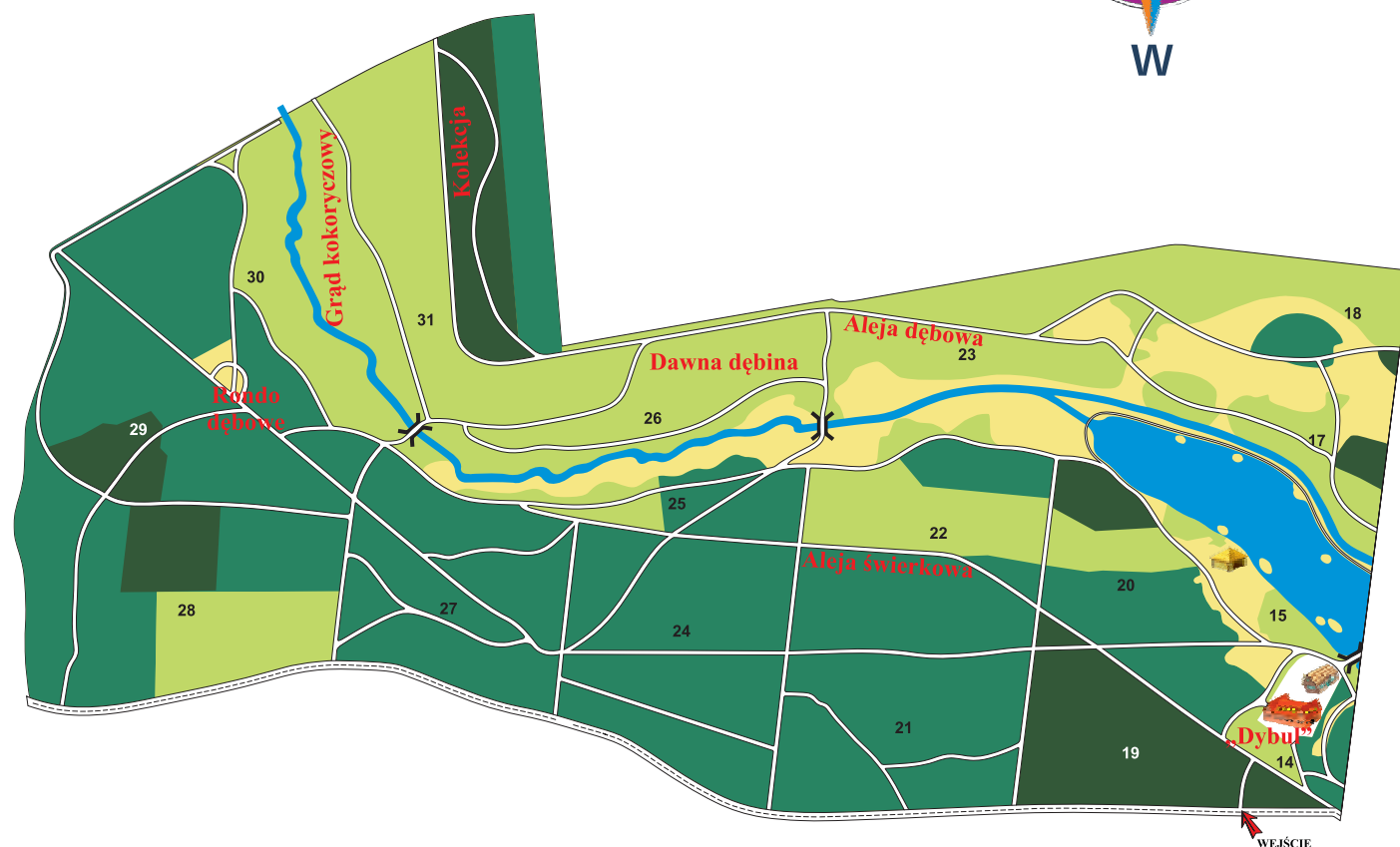
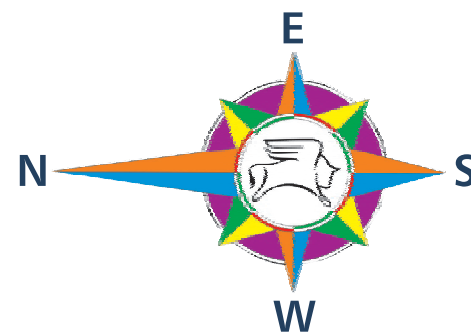


Mapa parku-arboretum w Gołuchowie – część leśna –



Legenda

	Zadrzewienia złożone z drzew iglastych		Stawy, rzeki i rowy
	Zadrzewienia złożone z drzew liściastych		Ścieżki parkowe
	Zadrzewienia złożone z drzew iglastych i liściastych		Drogi publiczne
	Łąki i polany		Mosty i mostki
			Numery oddziałów

6. Część leśna parku-arboretum

6.1. Aleja świerkowa

W sąsiedztwie „Dybula”, gdzie znajduje się wystawa stała Muzeum Leśnictwa pt.: „Ochrona lasu”, można wybrać się na spacer aleją świerkową. Aleja ta celowo skierowana jest na północ, aby tworzące ją świerki ocieniały się wzajemnie w słoneczne południa, kiedy to natężenie światła jest największe. Posadzono ją w 1879 roku, przeznaczając na ten cel kilka tysięcy

sadzonek sprowadzonych ze szkółki w Kórniku. Świerki pospolite rosną po bokach ścieżki długości 820 m prowadzącej przez las. W lesie tym dominują sosny pospolite i dęby szypułkowe posadzone w tym samym czasie co aleja świerkowa. Gdzeniegdzie zachowały się 140-letnie buki pospolite i sosny czarne. Spotkamy także różnorodne drzewa liściaste i świerki w młodym wieku, które spontanicznie tu wyrosły.



Odtworzona aleja świerkowa (A.A.)



Zabytkowa aleja świerkowa (A.S.)



Głóg jednoszyjkowy (A.A.)

Drzewostan wzbogacają graby pospolite, lipy drobnolistne, klony pospolite i klony polne, rzadziej robinie białe, wiązy szypułkowe oraz drzewa jarzębu pospolitego *Sorbus aucuparia* i głogu jednoszyjkowego *Crataegus monogyna*. W podszycie występuje bez czarny, kruszyna pospolita *Frangula alnus*, berberys pospolity *Berberis vulgaris* i pochodząca z Ameryki Północnej czeremcha późna. W końcowym odcinku alei świerkowej, po wschodniej stronie, podziwiać można okazałą dębinę. Rośnie tu kilkaset dębów szypułkowych w wieku około 140 lat, wszystkie z wysoko osadzoną koroną na prostych i grubych pniach. Gdzieniegdzie towarzyszą im równolatki buków pospolitych. W dolnym piętrze tego fragmentu lasu rosną graby pospolite w wieku od 50 do 100 lat oraz młode świerki pospolite w wieku od 30 do 60 lat. Z pierwotnie założonej alei świerkowej zachowały się do dziś nieliczne osobniki, które osiągały już granicę swojej żywotności i w sposób naturalny ustępują miejsca nowym świerkom. W ramach rewaloryzacji parku w 2011 roku przystąpiono do odtwarzania alei. W miejsce 140-letnich, uschłych

świerków posadzono młode drzewka, zabezpieczając je ogrodzeniem, aby nie zostały zgryzione przez sarny.

6.2. Aleja dębowa

Jest to ścieżka łącząca „Nową część parku” z „Dębiną”. Znajduje się w środkowej części wzniesienia na wschodnim brzegu rzeki Ciemnej. Przy jej



Aleja dębowa jesienią (B.C.)



Aleja dębowa wiosną (A.A.)

południowym krańcu usytuowany jest punkt widokowy, skąd podziwiać można stawy i zadrzewienia na przeciwnym brzegu rzeki. Aleja założona została prawdopodobnie w 1895 roku, a jej długość to 350 m. Po obydwu jej stronach znajdują się zadrzewienia parkowe posadzone w tym samym czasie co aleja. W ich górnym piętrze dominują ponad 120-letnie dęby szypułkowe oraz buki pospolite, a w dolnym

grabu pospolite w wieku od 40 do 123 lat. Wśród dębów zachowało się kilkanaście starszych osobników w wieku ponad 160 lat, jeden okaz liczący ponad 260 lat oraz jeden ponad 300-letni dąb o wymiarach pomnikowych. Z drzew krajowych rosną tu sporadycznie klony polne w wieku od 35 do 85 lat, klony pospolite, kilka jesionów wyniosłych, kilka lip drobnolistnych oraz pojedyncze jarzęby pospolite



Punkt widokowy w miejscu rozpoczynającej się alei dębowej (A.A.)



Młode liście dębu szypułkowego (M.H.)

i głogi jednoszyjkowe mające ponad 40 lat. Z gatunków obcych spotkać można kilkanaście robinii białych w różnym wieku, jeden platan klonolistny oraz trzy żywotniki zachodnie w wieku około 75 lat.

6.3. Kolekcja

To zadrzewiona powierzchnia blisko 4 hektarów, znajdująca się w północno-wschodniej części parku, zajmująca wąski pas gruntu wysunięty na wschód i graniczący z gruntami rolnymi od strony południowej i wschodniej. Jak podają źródła historyczne, założona

została w miejscu dawnego lasu brzoźowego zwanego „brzezina”. Posadzono ją w 1875 roku, równocześnie z utworzeniem „starej szkółki”, na polecenie hrabiego Jana Działyńskiego, który zamierzał zgromadzić jak największą liczbę drzew iglastych zwanych wówczas „koniferami”. Założono ją w celu prowadzenia doświadczalnictwa leśnego i obserwacji związanych z aklimatyzacją tej grupy drzew. Pierwotnie posadzono tu 574 gatunki i odmiany, które w dużej mierze nie oparły się niekorzystnym warunkom klimatycznym i wypadły z kolekcji. Rosły tu liczne gatunki

i odmiany drzew z rodzajów: jodła, sosna, świerk, żywotnik i cyprysik pochodzące z Europy, Azji i Ameryki Północnej. Z pierwotnej kolekcji zachowały się liczące ponad 140 lat, rosnące głównie pojedynczo, nieliczne okazy modrzewia europejskiego, świerka pospolitego, świerka kaukaskiego *Picea orientalis*, sosny zwyczajnej, sosny czarnej, sosny wejmutki, sosny rumelijskiej *Pinus peuce*, jodły pospolitej, jodły Arnolda *Abies xarnoldiana*, żywotnika olbrzymiego, żywotnika zachodniego, cyprysika Lawsons, cyprysika groszkowego oraz daglezji zielonej. Wszystkie te



Grupa młodych drzew iglastych (B.C.)



Fragment starodrzewu (B.C.)

gatunki mają swoich następców w postaci młodych osobników w wieku od kilku do kilkudziesięciu lat, posadzonych pojedynczo i grupowo. Ponadto kolekcję wzbogacono, dosadzając choinę kanadyjską, jodłę jednobarwną *Abies concolor*, sosnę limbę i sosnę żółtą. W niektórych fragmentach opisywanej kolekcji spotkać można rosnące pojedynczo drzewa liściaste, takie jak dęby szypułkowe, graby pospolite, lipy drobnolistne oraz grupy buków pospolitych i głogów jednoszyjkowych. Wzdłuż południowej krawędzi

„Kolekcji” został posadzony zagajnik brzozowy, który liczy 50 lat.

6.4. Dawna dębina

Fragment parku o powierzchni 6,35 hektara, położony pomiędzy „Nową częścią parku” a „Kolekcją”, obejmuje wzniesienie terenu na wschodnim brzegu rzeki Ciemnej w północnej partii parku. Nazwę swoją zawdzięcza obecności największego zgrupowania dębów szypułkowych w parku, które

rosły tu w momencie powiększania tego obiektu w 1876 roku. Tylko nieliczne dęby szypułkowe w wieku ponad 200 lat zachowały się do dzisiaj. Pod okapem dębów występują graby pospolite liczące od 40 do 120 lat. Skład gatunkowy tego drzewostanu urozmaicają klony polne, klony pospolite oraz wiązy szypułkowe *Ulmus leavis*, w różnym wieku, od 30 do ponad 100 lat. Sześć klonów polnych osiągnęło wymiary pomnikowe i przekroczyło wiek 100 lat. W osobnym fragmencie tego lasu występują buki pospolite w liczbie 410, z których

ponad połowa to drzewa w wieku powyżej 150 lat. Wiele z nich posadzono w drugiej połowie XIX wieku. O sadzeniu buków w dębinie pisał Adam Kubaszewski: „W późniejszych latach posadzono w całej dębinie wiele buków, które dotąd rozwijają się prawidłowo, przyczyniając się do ozdoby tego ustronia”. W tym samym czasie, także ku ozdobie, wprowadzono w „Dębinie” grupy drzew iglastych reprezentujące takie rodzaje, jak świerk, jodła, choina, daglezja i tuja, jednakże do czasów obecnych zachowało się 31 jodeł pospolitych w wieku 120 lat



Dawna dębina (B.C.)



Zadrzewienie bukowe w dawnej dębinie (B.C.)



Grupa zabytkowych dębów szypułkowych (B.C.)

oraz 4 daglezie zielone w tym samym wieku. Rośnie tu też jeden okaz choiny kanadyjskiej w wieku 90 lat oraz dwa żywotniki zachodnie, z których jeden 70-letni osiągnął wymiary pomnikowe. Ponadto spotkamy tutaj pojedynczy okaz gruszy pospolitej *Pyrus communis* i brzozy brodawkowatej oraz cztery jesiony wyniosłe. W podszycie zobaczyć można krzewy bzu czarnego, a w podroście młode drzewka buka pospolitego. Wiosną na dnie lasu rozkwitają zawilce gajowe, konwalijki dwulistne *Maianthemum*

bifolium, kokoryczki wielokwiatowe *Polygonatum multiflorum* oraz jasnoty gajowce *Lamium galeobdolon* zwane ziejcami.

6.5. Grąd kokoryczowy

Las liściasty zwany grądem kokoryczowym *Galio sylvatici-Carpinetum betuli corydaletosum* zachował się w północno-wschodniej części parku-arboretum i porasta dno oraz dolne partie zboczy doliny rzeki Ciemnej. Na dnie doliny w drzewostanie panuje jesion



Kokorycz pustka (D.P.)



Zawilec gajowy (M.H.)



Grąd kokoryczowy (D.P.)

wyniosły, a domieszkę tworzy olsza czarna, na jej zboczach występują głównie dąb szypułkowy i buk pospolity. W dolnej warstwie drzew obok wymienionych gatunków rośnie grab zwyczajny. Spotkać tu można także lipę drobnolistną i klon polny. Podszyt niezbyt obfity budują ich młodsze osobniki. Na dnie doliny występuje bardzo gęsta warstwa zielna, a na zboczu warstwa ta jest znacząco rzadsza. W runie zaobserwować można dużą zmienność fenologiczną. Wczesną wiosną, głównie w kwietniu, w runie dominuje kokorycz pusta, która tworzy rozległe łany fioletowych i białych kwiatostanów. Towarzyszy jej liczna grupa innych geofitów, czyli roślin, które okres zimy spędzają w organach podziemnych w postaci bulw, cebul lub kłączy. W naszej strefie klimatycznej rośliny te kwitną wiosną w lasach liściastych w czasie, kiedy na drzewach nie ma jeszcze liści. W opisywanym płacie lasu obserwować można kwitnące na żółto gatunki, takie jak: zawilec żółty *Anemone ranunculoides*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna* i złoć żółta *Gagea lutea* oraz złoć mała *Gagea minima*. Ta ostatnia należy w naszym kraju do gatunków narażonych na wyginięcie. Zobaczymy tu również kwitnącego na biało zawilca gajowego oraz rzadką w Polsce kokorycz wątlą *Corydalis intermedia* o liliowopurpurowych kwiatostanach. Późnym latem w lesie tym wyróżniają się czerniec gronkowy *Actaea spicata*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria* i jasnota plamista *Lamium maculatum*. Grądy kokoryczowe są obecnie rzadkie w przyrodzie, ponieważ ze względu na wysoką żyzność siedlisk, które zajmują, zamienione zostały na tereny rolne.

6.6. Rondo dębowe

Jest to leśna polana położona w północnej części parku, na zachodnim wzniesieniu, powyżej doliny rzeki

Ciemnej. Ta niewielka, zajmująca 18 arów polana istnieje już od dawna. Wymienił ją w swoim notatniku Adam Kubaszewski, który w 1916 roku wspominał o miejscu „na górze dąbrowy”, gdzie wyróżniają się „sękaty, pokryte korą głęboko bruzdową, rozłożyste dęby kilkowiekowe”. Do czasów obecnych zachowały się tu cztery, przeszło 300-letnie dęby szypułkowe będące pomnikami przyrody. Nazwa „rondo dębowe” pojawiła się w koncepcji rewaloryzacji parku-arboretum z 1996 roku. W 2015 roku w ramach prac rewaloryzacyjnych posadzono na tej polanie kolejny raz kilkanaście dębów szypułkowych. Tworzą one zamknięty krąg i podkreślają urodę tego miejsca.



Dąb szypułkowy na rondzie dębowym (A.A.)



Rewaloryzowane rondo dębowe (B.C.)

7. Działalność edukacyjna w parku-arboretum

Park-arboretum w Gołuchowie stanowi cenną bazę do prowadzenia działalności edukacyjnej. Początkowo, w latach 70. ubiegłego wieku, organizowano tu zajęcia fakultatywne dla studentów ogrodnictwa i leśnictwa, z czasem wycieczki z przewodnikiem dla dzieci i młodzieży, a także osób dorosłych. Od połowy lat 90. ubiegłego wieku rozwijane są w parku różnorodne formy edukacji przyrodniczej w postaci lekcji terenowych, marszów na orientację, rajdów ekologicznych oraz warsztatów metodycznych dla

nauczycieli i leśników. Od 2002 roku wyodrębniono w Ośrodku Dział Edukacji i Informacji, który permanentnie rozwija ofertę dydaktyczną i wydawniczą tej placówki.

Szeroki zakres proponowanych tematów zajęć realizowany jest przez doświadczoną kadrę i stanowi uzupełnienie treści przedmiotów przyrodniczych nauczanych w szkołach. Do dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych adresowane są zajęcia terenowe: „Wiosna budzi kolorami i zapachami”, „Leśni



Zwiedzanie parku z wykorzystaniem questu (J.W.M.)

detektywi”, „Las bawi nas, las uczy nas” oraz „Jesienne obserwacje”. Dla starszych dzieci i młodzieży przeznaczone są zajęcia w parku: „Szukamy dendrologicznych skarbów”, „Nasze drzewa leśne”, „Jak żyje las?” oraz „W głąb lasu”. Nauczyciele i edukatorzy mogą skorzystać z warsztatów metodycznych z zakresu edukacji przyrodniczej w terenie.

Dla turystów indywidualnych oraz zwiedzających park grupowo opracowano dwa questy: historyczny „Śladami Izabelli z Czartoryskich Działyńskiej” oraz botaniczny „Wędrowki dendrologiczne”. Są to aktywne zabawy terenowe polegające na poruszaniu się nieoznakowaną trasą z użyciem folderu zawierającego rymowany tekst, uproszczoną mapę i zagadki. Ich celem jest odkrycie skarbu w postaci ukrytej pieczęci oraz rozwiązanie finałowego hasła. Dla osób uczących się języka angielskiego oraz turystów zagranicznych opracowano ulotkę z rymowanym tekstem „Poetical walk through the Forest Culture Centre in Gołuchów” („Poetycki spacer w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie”) umożliwiającym zwiedzanie Ośrodka Kultury Leśnej. Dużą atrakcją



Zajęcia terenowe (J.W.M.)

dydaktyczno-rekreacyjną są trasa geocachingowa¹ „Dolina Rzeki Ciemnej” oraz skrytka „Dziedzictwo Izabelli”. Wymieniona trasa składa się z 21 przystanków (*waypoint-ów*) zawierających ciekawostki, wskazówki i zadania potrzebne do uzyskania współrzędnych GPS oraz kodu skrzyni finałowej. Jest ona dostępna o każdej porze roku, a czas potrzebny na jej przejście wynosi około trzech godzin.

Gołuchowski park-arboretum jest także miejscem, gdzie odbywają się obchody Dnia Ziemi, festyn edukacyjny „Spotkanie z lasem”, akcja „Ratujmy kasztanowce” oraz warsztaty i plenery artystyczne organizowane przez Ośrodek. W ramach popularyzacji wszechstronnej wiedzy o lesie i leśnictwie pracownicy Działu Edukacji i Informacji prowadzą również zajęcia dydaktyczne w Pokazowej Zagrodzie Zwierząt, sali edukacyjnej, na wystawach muzealnych oraz w pracowni plastycznej. Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie jest organizatorem licznych

¹ Geocaching – zabawa w poszukiwanie ukrytej skrytki (ang. *cache*), z pomocą współrzędnych i urządzenia GPS.

konkursów oraz wydawcą broszur dla dzieci, materiałów metodycznych dla nauczycieli, kwartalnika edukacyjno-informacyjnego „Zagajnik” i gier planszowych opracowywanych według własnych

koncepcji przez zespół edukatorów. Wszelkie informacje dotyczące działalności edukacyjnej umieszczane są na witrynie internetowej (www.okl.lasy.gov.pl).

8. Informacja turystyczna

Park-arboretum jest czynny codziennie od świtu do zmierzchu, wstęp bezpłatny.

Ogród ziołowo-kwiatowy jest czynny codziennie od 8.00 do 18.00, wstęp bezpłatny.



Główne wejście do parku-arboretum (M.H.)



Turyści przy mapie parku-arboretum (D.P.)

Pokazowa Zagroda Zwierząt jest czynna codziennie od świtu do zmierzchu, wstęp bezpłatny. W zagrodzie obserwować można stado żubrów, koniki polskie, daniele i dziki.

W budynkach takich jak „Oficyna”, „Powozownia”, „Owczarnia” oraz stajnia na „Dybulu” i chałupa – leśniczówka są eksponowane wystawy Muzeum Leśnictwa. Obiekty te zwiedzać można od wtorku do niedzieli w godzinach od 10.00 do 16.00. Obowiązują bilety wstępu, do zakupu w każdym z budynków. Stajnia na „Dybulu” i chałupa – leśniczówka są dostępne do zwiedzania w okresie maj–październik.

W „Oficynie” i „Powozowni” znajdują się sklepy z pamiątkami i wydawnictwami czynne w godzinach otwarcia Muzeum Leśnictwa.

Obiekt edukacyjny „Obora”, wyposażony w salę edukacyjną, konferencyjną oraz pokoje gościnne, znajduje się na placu podworskim, przy ul. Borowskiego.

Parkingi znajdują się przy ulicach Borowskiego i Działyńskich.

Toalety publiczne znajdują się w parku w sąsiedztwie „Kasy”, na „Dybulu”, przy Pokazowej Zagrodzie Zwierząt oraz przy parkingu na ul. Borowskiego.

Dodatkowe informacje uzyskać można telefonicznie pod numerem (+48 62) 761-50-45, drogą elektroniczną okl@okl.lasy.gov.pl; na stronie www.okl.lasy.gov.pl oraz pod adresem: Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie, ul. Działyńskich 2, 63-322 Gołuchów.



Obiekt edukacyjny „Obora” (J.Z.N.)

9. Literatura

- Goetz J., 1930, Park w Gołuchowie, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego” R. III, Lwów.
- Kościelny S., Sękowski B., 1963, Przewodnik po arboretum gołuchowskim, Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu, Poznań.
- Kubaszewski A., Dziennik czynności 1876–1883, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., Dziennik czynności 1888–1903, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., Dziennik czynności 1854–1919, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., Pamiętnik, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., Historia Gołuchowa napisana do roku 1878, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., Notatnik dotyczący prac prowadzonych w parku w latach 1876–1883, rękopis w zbiorach Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Kubaszewski A., 1880, Park w Gołuchowie, „Ogrodnik Polski” R. II, nr 1, 3.
- Majdecki L., 2008, Historia ogrodów, t. II, PWN, Warszawa.
- Matuszkiewicz W., 2011, Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Michocka S., Olejnik B., Suder J., 1999, Przewodnik po dendrologicznym parku w Gołuchowie, Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie.
- Olejnik B., 2002, Arboretum w Gołuchowie, [w:] Ogrody botaniczne w Polsce, red. A. Łukasiewicz, ARW Arkadiusz Grzegorzczak i Fundacja „Homo et Planta”, Warszawa.
- Program ochrony przyrody parku-arboretum w Gołuchowie, 2005, Biuro Usług Ekologicznych i Urzędzeniowo-Leśnych „Operat”, Toruń.
- Program zagospodarowania parku-arboretum oraz innych terenów będących w administrowaniu OKL w Gołuchowie na okres od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2024 r. Inwentaryzacja dendrologiczna, 2015, Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu.
- Program zagospodarowania parku-arboretum oraz innych terenów będących w administrowaniu OKL w Gołuchowie na okres od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2024 r. Program ochrony przyrody, 2015, Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu.
- Rekreacyjne i edukacyjne walory Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie oraz kierunki ich zagospodarowania, 2005, Biuro Usług Ekologicznych i Urzędzeniowo-Leśnych „Operat”, Toruń.
- Seneta W., Dolatowski J., 2006, Dendrologia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sękowski B., 1987, Arboretum w Gołuchowie, [w:] Ogrody botaniczne i arboreta w Polsce, red. J. Górecka, J. Gajewska, PWRiL, Warszawa.
- Szczegółowa inwentaryzacja dendrologiczna, 2005, Biuro Usług Ekologicznych i Urzędzeniowo-Leśnych „Operat”, Toruń.
- Walczak Z., 2008, Projekt ogrodów kwiatowo-ziołowych na terenie byłych szkółek, Kalisz.
- Zemła J., 1996, Projekt rewaloryzacji historycznego parku dendrologicznego w Gołuchowie, Autorska Pracownia Architektury Krajobrazu, Warszawa.



Uczestnicy obchodów Dnia Ziemi 2017 (P.S.)